

Školství je přefinancované

MILOŠ DRDLA Masarykova univerzita, vysoké školy
Tržní principy by se univerzitám neměly vyhýbat

V poslední době plnily stránky novin diskuse o připravované reformě školství. Ministerstvo školství vydalo Bílou knihu, která obsahuje náznak začlenění tržních mechanismů do školského systému. To je však dle jedné poloviny odborné veřejnosti nepřijatelné, druhá by zase uvítala ještě razantnější změny.

Předseda představenstva Brno International Business School Miloš Drdla patří do druhé. Je zastáncem školného a uvítal by uvolnění státních prostředků, aby si našly cestu za studentem.

* EURO: Většina vysokých škol tvrdí, že nemá prostředky na přijetí nových studentů, a proto nemůže terciární vzdělávání zprostředkovat všem zájemcům. Navíc v Česku existuje relativně velký počet prosperujících soukromých ústavů, v nichž se za studium platí. Je to argument pro zavedení školného i na státních vysokých školách?

DRDLA: Vysokých škol je u nás víc než dost. Dokonce se odvažuji tvrdit, že až extrémně mnoho. Navíc nesouhlasím s častým tvrzením rektorů státních škol, že vysoké vzdělání není pro každého. Školy už nyní pociťují problémy týkající se akvizic studentů, což je jasným znamením konkurence. A ta funguje pouze v případě, že převis poptávky nad nabídkou není extrémní. Tvrdím, že nabídka už je s poptávkou na státních vysokých školách vyrovnaná. Kdo chce, dostane se na obor i na státní vysoké škole. U soukromých škol je to složitější. Musíte být pro studenta atraktivní a nabídnout mu něco zajímavého. To opravdu není jednoduché. Školnému tedy nic nebrání.

* EURO: Opravdu jste přesvědčen, že letošní maturant může nastoupit, kamkoli se mu zachce?

DRDLA: Jak se to vezme. Přijetí či nepřijetí je otázkou volby oborů. Ekonomicko-manažerské nebo právnické obory, na kterých byl vždy obrovský převis poptávky nad nabídkou, dnes dosahují poměru přijatých studentů jedna ku dvěma či třem. Kdo splňuje alespoň základní míru inteligence a zájem o obor, nemá problém se na něj dostat. To, co zde bylo před deseti lety, kdy nastal obrovský boom zájmu o vysokoškolské studium, který však narazil na naprostý nedostatek míst ve školách, je minulostí. Tehdy se mnoho lidí hlásilo na jakýkoli obor. Chtěli vystudovat jakoukoli vysokou školu a pak se

dál rozvíjet. Dnes už je to jinak. Většina lidí dobře ví, co chce studovat a proč. Domnívám se, že přístup k terciárnímu vzdělání by měl mít každý, i kdyby si je měl zaplatit. Vzdělání je dnes komodita, kterou by do určité míry mělo být možné si koupit.

* EURO: A kdo by je měl platit? Student, zaměstnavatel nebo stát? Navíc výraznou nehomogenitu v jakémkoli systému financování školství budou vždy tvořit soukromé školy. Mají dle vás mít přístup ke státním penězům?

DRDLA: To je naprosto jednoduché. Soukromá škola, když splní všechny zákonem dané požadavky, by měla mít přístup ke státním prostředkům. Co je cílem vysokého školství? Produkovat vzdělané lidi, kteří státu přinesou vysokou přidanou hodnotu do ekonomiky. Je rozdíl mezi inženýrem ze státní a soukromé školy? Formálně nikoli. Považuji za spravedlivý pouze takový princip financování, v němž peníze jdou za studentem. Student by si měl sám rozhodnout, která škola mu vyhovuje z hlediska kvalitativních nároků na lektorský sbor nebo prestiže. Když se takto rozhodne, neměl by být hendikepován tím, že na jedné škole to bude mít zadarmo a na druhé si za to zaplatí.

* EURO: Ale pak by byly hendikepované státní vysoké školy, nemohly by vybírat školné.

DRDLA: Kdyby se zavedl princip "peníze za studentem", prostředky by v podstatě vždy skončily u něho. Ať už se bude na praxi připravovat na státní nebo soukromé vysoké škole. Státní školy by se dostaly do soutěže o kvalitu výuky, pedagogů, poreport múcek, vybavení a technologií. Chápu, že se to všem z nich nemusí líbit.

* EURO: Mám tomu rozumět tak, že v případě dotace na studenta ze státního rozpočtu pro soukromou školu by ta adekvátně snížila školné?

DRDLA: Mohlo by to tak být, proč ne. Ale jde o vlastní politiku školy. Ta rozhodne, jak se svým rozpočtem naloží. Na studenta konkrétní organizace dostane určité množství prostředků. Když studentovi nabídne skvělé poskytované služby i mezinárodní prestiž školy, vynikající možnosti následného uplatnění a přednostní poptávku po absolventech, pak ho může požádat o další prostředky ve formě školného. Použije-li je na výzkum, lepší prostory či kantory, nebo bude-li to pro školu určitá forma zisku, to už je pouze její problém a konkurenčního boje o akvizice studentů. Musí tedy být natolik atraktivní, že si student bude chtít doplatit.

Podobný model existuje na středních soukromých školách. Taková škola dostane minimum od státu a zbytek prostředků si musí vybrat od studentů. Když bude špatná, moc studentů mít nebude. Naopak je tu mnoho středních škol, které mají velmi dobrý zvuk, a lidé si za možnost nechat na nich

studovat své děti velice rádi připlácejí. Stejný princip by měl platit na vysokých školách. Jako příklad uvedu Velkou Británii. Každá tamní škola má kromě státních financí také určitý ceník dle svého ratingu a renomé, který reflektuje to, co jsou studenti ochotni doplatit za možnost na ní studovat. Škola peníze může použít na svůj další rozvoj či akvizice velice schopných lidí - ať už pedagogů nebo studentů - prostřednictvím grantů a stipendií.

* EURO: Kromě kvalitních středních škol pro elitu jsou i ty, do nichž stačí jednou za měsíc přinést peníze a ukázat se u maturity. A týká se to i některých vysokých škol. Z hlediska efektivity vynaložených státních prostředků je třeba myslet i na takové.

DRDLA: Naprostá většina dnešních studentů chce studovat a získat znalosti, které použijí na trhu práce. Pro zbytek je důležitá motivace. Kdyby se platilo plošné školné, byla by to určitá bariéra, která by bránila studiu čehokoli kvůli "závěrečnému papíru". Prodej titulů asi nelze vymýtit. To tady bylo, je a bude. Existují však mechanismy, které by to měly eliminovat, nebo alespoň velmi výrazně omezit. Když někomu stát vydá akreditaci, měl by dotyčný splňovat určité penzum kvalit. Současně s tím by měl fungovat určitý systém kontroly, jehož výstupem by mělo být buď ponechání, nebo odebrání akreditace. Lze přece snadno ověřit, zda produkt, tedy absolvent, splňuje podmínky, které se akreditovaný subjekt zavázal dodržet.

* EURO: U středních škol jsou tímto nástrojem státní maturity. Ty už dnes některým ředitelům způsobují velké starosti. Jak však kontrolovat vysoké školy?

DRDLA: Dovedu si i na vysokých školách představit limit, který stát stanoví, že student musí zvládnout. Možností, jak to kontrolovat, je více. S radostí bych například uvítal profesory z nějaké státní školy nebo zástupce ministerstva, kteří by chtěli být přítomni na některé státní zkoušce u nás. Jde o to, aby byla stanovena pevná pravidla. A tvrdě dbát na jejich dodržování. Bohužel současná realita je jiná. Velkou část soukromých škol, přestože mají akreditaci, lze označit za prodavače diplomů. Jednoduchým měřítkem může být "úmrtnost" studentů během bakalářského programu. Jsou školy, ve kterých tento program dokončí 99 procent přihlášených studentů. U nás necelá polovina. Zkrátka když stát dá někomu akreditaci, měl by také kontrolovat její dodržování. Problém je v tom, že ministerstvo školství nemá prostředky ani možnosti, jak takové kontroly systematicky zavést. Samozřejmě že není problém jednou za čas poslat kontrolu tam, kde to nejvíce tluče do očí. To však rozhodně není systémové. Přesto, nebo spíše právě proto bych tržní faktor ze školství rozhodně nevykloučoval. Kvalitním lidem pomůže a nekvalitní zviditelní.

EURO: Napomáhá absence hodnotícího žebříčku chaosu v nabídce a nedostatečné kontrole akreditací škol? Říká se, že nejlepším hodnotícím kritériem škol je dnes šeptanda mezi personalisty...

DRDLA: To je opravdu trpká skutečnost. Velice dobře však odráží realitu. Personalisté z pohovorů s absolventy a následně z jejich výsledků velmi dobře vidí, jak kvalitně připravení odešli ze školy. Vyřešit to lze opravdu pouze zpřísněním podmínek pro akreditace ve vysokoškolském zákoně. A vymyslet mechanismus, jak školy mezi sebou kontrolovat navzájem. Jak už jsem řekl, recipročními návštěvami státních zkoušek, kontrolou diplomových prací, nástrojů je víc. Vezměte například aktivitu některých škol v boji proti plagiátorství. Vytváří se databáze, které mezi sebou porovnávají různé texty. Můj soukromý odhad je, že do této aktivity se zapojí možná pět soukromých vysokých škol. To poskytne poměrně přesný obraz, jak seriózně to ostatní instituce myslí. Z hlediska kvality jsou markantní rozdíly mezi soukromými školami, lze říct, že až dramatické. Je to jako s cestovkami. Na počátku jich tu bylo několik tisíc. Trh se však musel stabilizovat a toto odvětví se výrazně vyčistilo. U soukromých vysokých škol bude něco podobného, nastane konsolidace. Bohužel však nepůjde o opožděný odlet nebo nefunkční klimatizaci na pokojích, ale o roky života a spoustu peněz.

* EURO: Nespočívá to do jisté míry v odpovědnosti studentů těchto škol? Jde přece pouze o jejich vlastní kalkul rizika versus snadný průchod školou.

DRDLA: Nechci tvrdit, že je to pouze odpovědnost studentů, ale... Když si půjdete koupit nové auto za půl milionu, budete pečlivě volit značku, model, výbavu, spotřebu, servisní náklady, protože víte, že vůz vám bude sloužit řekněme pět let. Vzdělání je investice na celý život, a přesto tu často panuje vcelku zavrženíhodný přístup typu "dostanu se, přetrpím proces a budu mít titul".

Člověk, který jde na vysokou školu, tím rozhoduje o své budoucnosti. Měl by opravdu velice dlouho přemýšlet nad tím, jaké má škola reference, jaká bude jeho uplatnitelnost, co ho to bude stát, jaké předpoklady v průběhu studia musí splnit. Dnes už je pryč doba, kdy stačil jakýkoli titul, protože jde zejména o to, odkud titul je. Přesto bude určitá část lidí vždy usilovat pouze o papír. Buď kvůli tabulkové potřebě do zaměstnání, nebo společenskému postavení a podobně. Tito lidé budou vždy tvořit tržní prostor pro prodáváče diplomů. Naopak člověk, kterému bude 30 nebo 40 a bude vědět, že bez dalšího vzdělávání se nepohne v kariéře, do školy půjde kvůli znalostem, nikoli kvůli papíru.

* EURO: Domníváte se tedy, že státní prostředky společně s důraznější kontrolou jejich vynaložení přinesou do školství potřebnou konkurenci?

DRDLA: Vyslovím teď možná kacířskou myšlenku. Naše školství je

přeefinancované. Když mám 70 procent příjmů relativně jistých, co mě motivuje k tomu, abych byl atraktivní, otevíral nové obory, moji profesori byli špičkami v oboru a předávali studentům vždy nejaktuálnější informace? Pokud srovnám například školy s ekonomickým programem v USA, které znám, pak ty mají 30 procent prostředků od státu a zbytek si musejí vydělat. Škola se musí velmi snažit, aby studenta zaujala. Jakmile bude o 50 kilometrů dál jiný ústav, který má atraktivní pedagogický sbor, moderní technologie, vynikající podmínky pro studium, pak ta první musí uvažovat o podstatě konkurenčního vztahu. Obzvlášť pokud obě instituce musejí požádat studenta o školné.

Kdybyste šel na průměrnou státní vysokou a od osmi ráno do osmi do večera monitoroval, jak mají využité učebny, zjistíte, že mnoho z nich je celý den prázdných nebo poloprázdných. Oproti tomu třeba v Itálii mají školy natolik naplněný rozvrh, že učebny jsou využité do posledního místečka a vteřiny. Všechny učebny, laboratoře, ateliéry a podobně někdo musel postavit a vybavit. A to je jen jeden příklad z mnoha neefektivně vynaložených prostředků, které pak v systému chybějí. Studenti státních vysokých škol by se měli ptát svých rektorů, jak to ve skutečnosti je s oním věčným nedostatkem peněz na rozvoj.

MILOŠ DRDLA (41)

V současnosti působí jako předseda představenstva a ředitel pro obchod a marketing na Brno International Business School (B. I. B. S., a. s.) a jako nezávislý konzultant v oboru strategického řízení a managementu. V letech 1996 až 2002 byl proděkanem pro zahraniční záležitosti na Fakultě podnikatelské Vysokého učení technického (FP VUT) v Brně. Podílel se na organizaci několika desítek mezinárodních projektů (Tempus, Phare, Leonardo, Sokrates). Absolvent Fakulty strojní VUT v Brně, The Nottingham Trent University a FP VUT v Brně. V posledních deseti letech absolvoval více než 70 studijních pobytů a stáží (Velká Británie, Itálie, Německo, USA, Kanada a další). Dosud publikoval asi 30 prací, článků v odborných a vědeckých časopisech a příspěvků na vědeckých konferencích a seminářích a dvacet skript. Je spoluautorem pěti monografií. Udržuje intenzivní kontakty s podnikovou praxí. Působí také jako vysokoškolský učitel a lektor a koordinátor manažerských programů, především MBA. Odborně se zaměřuje na strategické řízení a řízení změn, bankovníctví, management. Aktivně ovládá ruštinu, angličtinu a italštinu. Prodávání diplomů tu bylo, je a bude - otázkou zůstává, do jaké míry mu lze zabránit

Foto autor | FOTO: Jan Hrouda

Foto autor | FOTO: Jan Hrouda

O autorovi | MILOŠ DRDLA (karel.zaoral@euro.cz)